

دلایل زنده‌شدن انسان پس از مرگ از دیدگاه قرآن

حیات پس از مرگ است یکی از اصول مسلم در دین اسلام است، که از همان ابتدای طرح این مسئله در اوایل بعثت، مشرکان و کفار شبهات و سئوالاتی نسبت به آن مطرح کردند و قرآن کریم آنها را با دلایلی روشن پاسخ داده است. در اینجا یکی از اشکالات مهم آنان را به اختصار نقل و پاسخ قرآن را مرور می‌کنیم:

شبهه عدم امکان حیات پس از مرگ

یکی از اشکالات مشرکان این بود که تحقق معاد را ناممکن می‌دانستند. قرآن کریم سخن آنان را چنین نقل کرده است:

قَالُوا إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ^۱؛

آنها گفتند: آیا هنگامی که مُردیم و خاک و استخوان‌هایی [پوسیده]

شدیم، آیا بار دیگر برانگیخته خواهیم شد؟!

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاَبَاؤُنَا اٰنَّا لَمُخْرَجُونَ^۱؛

و کافران گفتند: آیا هنگامی که ما و پدرانمان خاک شدیم، [زنده می‌شویم و] از دل خاک بیرون می‌آییم؟!

دلایل قرآن برای تحقق معاد

خداوند متعال برای اثبات امکان تحقق معاد و وقوع آن از راه‌های گوناگون استدلال کرده است:

۱. آفرینش نخستین

قرآن کریم برای اثبات رستاخیز به آفرینش نخستین انسان اشاره می‌کند و می‌فرماید:

﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَ نَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَ هِيَ رَمِيمٌ

﴿ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ هُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾^۲

برای ما مثلی زده و خلقت نخستین خود را فراموش کرده می‌گوید: چه کسی این استخوان‌های پوسیده را در عین اینکه پوسیده است زنده می‌کند؟ بگو: همان خدایی که بار اول آن را بدون الگو ایجاد کرد، دوباره زنده‌اش می‌کند و او به همهٔ مخلوقات داناست.

همچنین می‌فرماید:

﴿أَفَعَيَّبْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾^۳

۱. نمل: ۶۷.

۲. یس: ۷۸ - ۷۹.

۳. ق: ۱۵.

آیا ما از آفرینش نخستین عاجز ماندیم [که قادر بر آفرینش رستاخیز نباشیم]؟! ولی آنها [با این همه دلایل روشن] باز در آفرینش جدید تردید دارند.

۲. قدرت مطلق خداوند

خداوند متعال برای اثبات توانایی خود برای آفرینش مجدد انسان‌ها به قدرت بی‌انتهای خود در آفرینش جهان هستی اشاره می‌کند و می‌فرماید:

أَوْ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْزِبْ عَنْهُ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^۱

مگر ندانسته‌اند که آن خدایی که آسمانها و زمین را آفریده و در آفریدن آنها درمانده نگردید؛ می‌تواند مردگان را [نیز] زنده کند؟ آری، اوست که بر همه چیز تواناست.

۳. احیای زمین

یکی از دلایل قرآن کریم برای امکان رستاخیز و توانایی خداوند متعال برای آفرینش مجدد انسان‌ها زنده‌شدن زمین پس از مرگ است:

﴿وَتَزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ * وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ رَرْقًا لِّلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ﴾^۲

۱. احقاف: ۳۳.

۲. ق: ۹ - ۱۱.

و از آسمان آبی پربرکت فرستادیم و به وسیله آن باغها و دانه‌هایی را که درو می‌کنند رویانیدیم. و نخل‌های بلندقامت که میوه‌های متراکم دارند. همه این‌ها به منظور بخشیدن روزی به بندگان است، و به وسیله باران زمین مرده را زنده کردیم، آری زنده شدن مردگان نیز همین‌گونه است.

نمونه‌های عینی و تاریخی

بهترین دلیل برای امکان تحقق چیزی، وقوع آن است؛ به همین جهت خداوند متعال در قرآن به نمونه‌هایی از تحقق عینی زنده شدن پس از مرگ اشاره می‌کند:

الف: داستان عذیر پیامبر ﷺ

عذیر رضی الله عنه وقتی از کنار مخروبه‌های شهری که اجساد و استخوان‌های اهل آن در اطراف پراکنده بود، عبور می‌کرد با خود گفت: خدا چگونه اینان را زنده می‌کند؟ خداوند این داستان را چنین نقل می‌کند:

﴿أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^۱

یا همانند کسی که از کنار یک آبادی [ویران‌شده] عبور کرد، درحالی‌که دیوارهای آن، به روی سقف‌ها فرو ریخته بود، [و اجساد و استخوان‌های اهل آن، در هر سو پراکنده بود؛ او با خود] گفت: چگونه خدا این‌ها را پس از مرگ، زنده می‌کند؟! [در این هنگام،] خدا او را صد سال بمیرانید، آنگاه زنده‌اش کرد و پرسید: چه مدتی مکث کردی؟ گفت: یک روز و یا قسمتی از یک روز. خداوند فرمود: [نه] بلکه صد سال مکث کردی، به خوردنی و نوشیدنی خویش بنگر که طعمش در این صد سال دگرگون نشده و به دراز گوش خویش بنگر، [ما از این کارها منظورها داریم یکی این است که] تو را آیتی و عبرتی برای مردم قرار دهیم. استخوان‌ها را بنگر که چگونه آنان را برمی‌انگیزانیم و سپس آنها را با گوشت می‌پوشانیم. همین‌که بر او روشن شد [که صد سال است مرده و اینک دوباره زنده شده] گفت: می‌دانم که خدا به همه چیز تواناست.

ب: داستان ابراهیم علیه السلام و زنده شدن پرندگان

وقتی حضرت ابراهیم علیه السلام از خداوند خواست زنده‌شدن مردگان را به او نشان دهد، خداوند زنده شدن پرندگان را به او نمایاند. قرآن کریم این حکایت را چنین نقل می‌کند:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ
قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ

إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَيَّ كُلَّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَا تَيْنُكَ سَعِيًّا
وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ^۱؛

و به یاد آور آن زمان را که ابراهیم گفت: پروردگارا نشانم بده که چگونه مردگان را زنده می‌کنی؟ فرمود: مگر ایمان نداری؟ عرض کرد: آری؛ ولی می‌خواهم قلبم آرامش یابد. فرمود: پس چهار مرغ بگیر و قطعه قطعه کن و هر قسمتی از آن را بر سر کوهی بگذار، آن‌گاه یک‌یک آنها را صدا بزن، خواهی دید که با شتاب نزد تو می‌آیند و بدان که خدا مقتدری شکست‌ناپذیر و محکم‌کار است.^۲

۱. بقره: ۲۶۰.

۲. در تدوین این پیام از مقاله علی اصغر همتیان در مجله اندیشه نوین دینی، شماره ۱۸، استفاده شده.